

Тэхналагічная карта ўрокаў па тэме “Першая сусветная вайна”

Клас: 9

Навучальная мэта:

- *вучні павінны ведаць* галоўныя прычыны і вынікі Першай сусветнай вайны, асноўныя падзеі і іх значэнне ў ходзе вайны;
- *вучні павінны ўмець* аналізаваць прычыны і наступствы Першай сусветнай вайны, разумець яе адрозненні ад папярэдніх войнаў і значэнне Першай сусветнай вайны для наступнага развіцця чалавечай цывілізацыі.

Задачы выхавання і развіцця:

- стварыць умовы для далейшага развіцця камунікатыўных навыкаў вучняў, удасканалення навыкаў лагічнага мыслення;
- садзейнічаць фарміраванню ў вучняў пачуццяў гуманізму і пацыфізму, непрыяцця вайны і насілля як сродку вырашэння міжнародных праблем.

Урок 1: Прычыны вайны і ход ваенных дзеянняў у 1914 – 1916 гг. Найважнейшыя падзеі і ход ваенных дзеянняў у 1917 – 1918 гг.

Тып урока: урок вывучэння новага матэрыялу.

Змест урока

I. Арганізацыйна-матывацыйны этап (да 2 хв.)

Настаўнік, выкарыстоўваючы прыём “Загадкавыя лічбы” прапануе вучням шэраг лікаў з пытаннем, што іх аб’ядноўвае (слайд 1):

- 1564 ...
- 33 ...
- 1 050 000 000 млн. (62%) ...
- каля 70 000 000 ...
- каля 10 000 000 ...
- каля 20 000 000 ...

Вучні сярод розных магчымых адказаў здагадваюцца, што аб’ядноўвае іх Першая сусветная вайна.

Настаўнік прапануе растлумачыць гэтыя лічбы і дапамагаючы вучням выводзіць іх на правільныя адказы (слайд 2):

- 1564 дні працягвалася вайна;
- 33 дзяржавы-удзельніцы;
- 1 050 000 000 млн. (62%) чалавек насельніцтва краін-удзельнікаў (62% усяго насельніцтва свету на пачатак XX ст.);
- каля 70 000 000 чалавек складалі арміі дзяржаў-удзельніц вайны;
- каля 10 000 000 загінуўшых і памерлых ад ран;
- каля 20 000 000 параненых і пакалечаных.

II. Актуалізацыя апорных ведаў (да 3 хв.)

Настаўнік, выкарыстоўваючы прыём “Загадкавыя карцінкі”, прапануе вучням выявы разнастайных відаў узбраенняў з праблемным пытаннем “Якія віды зброі выкарыстоўваліся яшчэ да Першай сусветнай вайны, а якія з’явіліся ўжо ў ходзе вайны?” (слайд 3).

На малюнках вінтоўка сістэмы Мосіна ўзору 1891 года, нямецкі кулямёт “Maschinengewehr” (аналаг кулямёта Максім), англійскі мінамёт сістэмы “Баціньёля”, нямецкая 420-мм гармата “Вялікая Берта”, падводная лодка, англійскі (Mark I) і нямецкі (Schwerer Kampfwagen A7V) танкі, самалёт, падводная лодка.

Калі ў вучняў узнікаюць праблемы, настаўнік прапануе знайсці адказы ў ходзе ўрока.

III. Пастаноўка задач вучэбнай дзейнасці (3 хв.)

Настаўнік напамінае вучням, што ўсе войны, якія яны вывучаюць яшчэ з 5 класа, разглядаюцца па прыкладна аднолькаваму і знаёмаму ім алгарытму і Першая сусветная вайна не выключэнне. Пасля гэтага ён прапануе ім зфармуляваць задачы іх вучэбнай дзейнасці па вывучэнні Першай сусветнай вайны. Пры неабходнасці настаўнік накіроўвае вучняў на правільную фармулёўку задач:

- Храналагічныя межы Першай сусветнай вайны?
- Якія дзяржавы ўдзельнічалі ў вайне і хто вінаваты ў яе развязванні?
- Чаму пачалася Першая сусветная вайна?
- Чым адрознівалася Першая сусветная вайна ад папярэдніх войнаў?
- Самыя значныя падзеі Першай сусветнай вайны?
- Чым скончылася і да чаго прывяла Першая сусветная вайна?

IV. Вывучэнне новага матэрыялу (23 хв.)

Клас дзеліцца на 6 груп па 2-4 чалавека (у залежнасці ад колькасці вучняў).

Кожная група атрымлівае рабочую табліцу для запаўнення:

1. Храналагічныя межы вайны		
2. Удзельнікі вайны		
3. Прычыны вайны		
4. Нагода да вайны		
5. Віноўнікі развязвання вайны		

6. Асноўныя падзеі вайны	Бітвы і ваенныя аперацыі			Палітычныя падзеі
	Заходні фронт		Усходні фронт	
7. Галоўныя дзеючыя асобы вайны	Англія	Францыя	Расія	Германія
8. Праявы палітычнага крызісу				
9. Новыя віды ўзбраенняў і метадаў вядзення вайны				
10. Змены ў характары вайны				
11. Вынікі і наступствы вайны				

Вучням прапануюцца шэсць блокаў заданняў:

1 блок.

- Вызначце храналагічныя межы вайны
- Вызначце асноўных удзельнікаў вайны

Вучэбны матэрыял: §30 (с. 199-200, п.1).

2 блок.

- Вызначце мэты вялікіх дзяржаў у пачатку XX ст.
- Вызначце, якія прычыны прывялі да вайны?
- Якую ролю ў распачынанні вайны адыграла гонка ўзбраенняў?

Вучэбны матэрыял: §30 (п.1-2).

3 блок.

- Вызначце, што паслужыла нагодай да пачатку вайны?
- Хто, на ваш погляд, з'яўляецца галоўным віноўнікам развязвання вайны?

Вучэбны матэрыял: §30 (п.3), дадатковы матэрыял.

Дадатковы матэрыял: *“Сараеўскае забойства” – забойства эрцгерцага Франца Фердынанда і яго жонкі Сафіі. Гэты тэракт быў ажыццяўлены сербскай тэрарыстычнай арганізацыяй “Млада Босна”, якая змагалася за далучэнне Босніі (яна была ў складзе Аўстра-Венгрыі) да Сербіі. Спецыяльна для забойства была створана група з 5 членаў арганізацыі. Адным з іх быў 19-гадовы сербскі студэнт Гаўрыла Прынцып. У Сербіі таксама меліся*

некалькі нацыяналістычных арганізацый, якія ставілі перад сабой мэту аб'яднаць усіх паўднёвых славян і стварыць “Вялікую Сербію”. Самай магутнай з іх была “Чорная рука”, якая кіравалася сербскімі ваеннымі, ёй і падпарадкоўвалася “Млада Босна”. Таму ў Аўстра-Венгрыі была фармальная падстава звярнуцца з прэтэнзіямі да Сербіі пасля гібелі наследніка іх прастола. Само забойства Франца Фердынанда і яго жонкі было ажыццёўлена з другой спробы. Першы тэрарыст спрабаваў узарваць іх аўтамабіль гранатай – не атрымалася. Тады і даведаўся увесь свет пра маладога сербскага студэнта. Менавіта ён – Гаўрыла Прынцып – двума стрэламі з браўнінга смяротна параніў спачатку жонку прынца, а потым і яго самога. Яны памерлі на шляху ў шпіталь. Г.Прынцып быў асуджаны на 20 гадоў, але памёр ад сухотаў у турме ў 1918 г.

4 блок.

- Вызначце галоўныя падзеі вайны (бітвы і дыпламатычныя падзеі).

Вучэбны матэрыял: §30 (п.4), §31 (п.3-5), дадатковы матэрыял.

Дадатковы матэрыял “Вайна на моры”:

Ютландская бітва (31 мая – 1 чэрвеня 1916 г.) – буйнейшая марская бітва Першай сусветнай вайны паміж нямецкім і брытанскім флотамі. Адбылася ў Паўночным моры непадалёку ад дацкага паўвострава Ютландыя. З пачатку вайны брытанскі флот блакіраваў выхад з Паўночнага мора, перапыніўшы марскія пастаўкі ў Германію сыравіны і харчавання. Асноўныя ваенныя дзеянні на моры заключаліся ў спробах германскага флоту прарваць блакаду, а англійскага – не даць ажыццявіцца такому прарыву. Вясной 1916 г. немцы планавалі выманіць у мора частку брытанскага флоту і знішчыць яго. Па выніках бітвы абодва бакі аб'явілі аб сваёй перамозе. Страты Германіі склалі ўдвая менш за страты Вялікабрытаніі. Брытанскі флот згубіў тры лінейныя крэйсеры, тры браняносныя крэйсеры і восем эсмінцаў. Немцы страцілі адзін лінейны крэйсер, браняносец, чатыры лёгкіх крэйсеры і пяць эсмінцаў. Але германскаму флоту так і не ўдалося прарваць брытанскую блакаду, англічане захавалі сваё панаванне на морях. Не маючы магчымасці актыўна выкарыстоўваць надводны флот, Германія перайшла да неабмежаванай падводнай вайны (супраць усіх, акрамя сваіх саюзнікаў), што аказалася для іх вельмі сур'ёзнай палітычнай памылкай. Гэты крок прывёў да ўступлення ў вайну ЗША на баку Антанты.

5 блок.

- Вызначце праявы палітычнага крызісу ў краінах-удзельніцах вайны

- Вызначце галоўных дзеючых асоб Першай сусветнай вайны.

Вучэбны матэрыял: §31 (п.1), дадатковы матэрыял.

Дадатковы матэрыял “Дзеючыя асобы Першай сусветнай вайны”:

Вялікабрытанія: Кароль Георг V (час праўлення 1910 – 1936 гг.). Паходзіў з германскага герцагскага роду. Пад час Першай сусветнай вайны адмовіўся ад асабістых і сямейных германскіх тытулаў і змяніў назву каралеўскага дома з Саксен-Кобург-Гоцкага на Віндзорскі. У пачатку вайны прэм'ер-міністрам быў Г.Асквіт (да 1916 года), а з 1916 па 1922 гг. Д.Лойд Джордж

(абодва прадстаўнікі ліберальнай партыі). Найбольш вядомымі военачальнікамі былі фельдмаршалы Д.Фрэнч і Д.Хейг.

Францыя: Прэзідэнтам Францыі ў гэты перыяд быў Р.Пуанкарэ (1913 – 1920 гг.). Цікава, што і да прэзідэнцтва і пасля тройчы займаў пасаду прэм'ер-міністра. Лічыўся прыхільнікам вайны, за што быў празваны “Пуанкарэ-вайна”. Урад Францыі не мог эфектыўна спраўляцца з праблемамі ваеннага часу, прэм'ер-міністры не затрымліваліся на сваіх пасадах, пакуль у 1917 г. новым прэм'ерам не стаў Ж.Клемансо (1917 – 1920 гг.). За жорсткі характар і непрымірымасць да палітычных ворагаў атрымаў прозвішча “Тыгр”. Выступаў за працяг вайны да поўнага разгрома Германіі, крытыкаваў усіх праціўнікаў вайны. Сканцэнтраваў у сваіх руках і грамадзянскую, і ваенную ўладу. Сваёй жорсткай палітыкай прывёў Францыю да перамогі, за што атрымаў новае прозвішча “Бацька перамогі”. Самымі вядомымі военачальнікамі вайны былі: маршал Ж.Жофр, які атрымаў перамогу ў бітве на Марне (1914 г.), маршал А.Петэн, які камандаваў войскамі пад час Вердэнскай бітвы, маршал, генералісіmus Ф.Фош, які ў 1918 г. быў прызначаны вярхоўным галоўнакамандуючым саюзнымі войскамі.

Расія: Імператарам Расіі пад час вайны быў Мікалай II (1894 – 1917 гг.), які вымушаны быў адрачыся ад трона ў выніку Лютаўскай рэвалюцыі. Мікалай II прадпрымаў пэўныя меры для недапушчэння вайны. У ліпені 1914 г. адправіў Вільгельму II тэлеграму з прапановай “перадаць аўстра-сербскае пытанне на Гаагскую канферэнцыю” (у Міжнародны трацейскі суд у Гааге). Вільгельм II не адказаў на гэту тэлеграму. У жніўні 1915 г. Мікалай II прыняў на сябе званне Вярхоўнага галоўнакамандуючага. Начальнікам штаба Стаўкі Вярхоўнага галоўнакамандуючага ў гэты ж час быў прызначаны М.Аляксеяў – буйнейшы рускі военачальнік перыяду Першай сусветнай вайны, генерал-ад'ютант. Менавіта ён фактычна кіраваў усімі ваеннымі аперацыямі да Лютаўскай рэвалюцыі. Вядомым рускім военачальнікам быў А.Брусілаў, генерал ад кавалерыі, з 1916 г. – генерал-ад'ютант. У сакавіку 1916 г. узначаліў Паўднёва-Заходні фронт (як частка Усходняга фронту). На гэтай пасадзе ажыццявіў буйную наступальную аперацыю летам 1916 г., якая ўвайшла ў гісторыю пад назвай “брусілаўскі прарыв”. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі падтрымаў бальшавікоў.

Германія: Вільгельм II – кайзер (імператар) і кароль Прусіі ў 1888 – 1918 гг. Прыходзіўся кузенам Георгу V, а таксама Мікалаю II. У перыяд яго праўлення адбываецца ўзмацненне Германіі, яе станаўленне як сусветнай дзяржавы. Быў вымушаны адрачыся ад трона ў выніку Лістападаўскай рэвалюцыі. Х.Мольтке – германскі ваенны дзеяч, генерал, распрацоўшчык плану “маланкавай вайны” (бліцкрыгу). Напярэдадні і ў пачатку Першай сусветнай вайны начальнік Генеральнага штаба. Пасля таго як пацярпеў паражэнне на Марне, быў адхілены ад кіравання войскамі. П.Гіндэнбург – генерал-фельдмаршал, галоўнакамандуючы на Усходнім фронце (1914 – 1916 гг.), начальнік Генеральнага штаба ў 1916 – 1919 гг. У будучым пасля вайны ў 1925 – 1934 гг. – прэзідэнт Германіі. Э.Людэндорф – генерал-палкоўнік,

верны папличнік Гіндэнбурга. Вядомы як аўтар канцэпцыі татальнай вайны – вайны ўсімі магчымымі сродкамі, вайны неабмежаванай.

6 блок.

- Вызначце, якія новыя віды ўзбраенняў і метады вядзення вайны з’явіліся ў ходзе Першай сусветнай вайны?
- Які характар, на ваш погляд мела Першая сусветная вайна? Чым яна адрознівалася ад папярэдніх войнаў?
- Вызначце вынікі і наступствы Першай сусветнай вайны.

Вучэбны матэрыял: §31 (п.2, 6), дадатковы матэрыял на с. 212.

Вывучэнне новага матэрыялу адбываецца ў чатыры туры.

Першы тур. Групы працуюць над адпаведнымі блокамі заданняў (першая група – 1 блок, другая група – 2 блок, і г.д.) 5 хвілін.

Другі тур. Па камандзе настаўніка “Пераход”, адбываецца перамяшчэнне груп: I → II → III → I; IV → V → VI → IV (гл. схему). Заданні застаюцца на месцы. Работа груп – 5 хвілін.

Трэці тур. Па камандзе настаўніка “Пераход”, групы зноў перамяшчаюцца, працуюць над новымі заданнямі яшчэ 5 хвілін.

Чацвёрты тур. Па камандзе настаўніка “Пераход” групы чарговы раз перамяшчаюцца і вучні апяняюцца на сваіх першапачатковых месцах. Настаўнік дае вучням каманду “Аб’яднанне”: групы аб’ядноўваюцца наступным чынам – I + IV; II + V; III + VI, утвараючы тры каманды. У кожнай камандзе палова членаў разгледзілі першыя тры блокі заданняў, другая палова – 4, 5, 6 блокі. На працягу 8 хвілін вучні абменьваюцца атрыманай у ходзе групавой работы інфармацыяй, ажыццяўляючы ўзаеманавучанне.

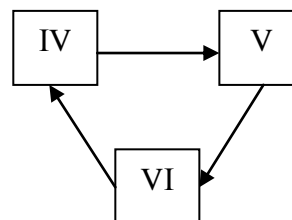
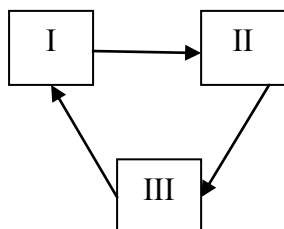

Схема перамяшчэння груп (у выніку трох пераходаў вучні вяртаюцца на зыходнае месца).

V. Відэапаўза (2 хв.)

Настаўнік звяртае ўвагу вучняў на тое, што адна з самых кровапралітных бітваў Першай сусветнай вайны адбылася пад французскім горадам Вердэнам і прапануе вучням для прагляду відэаролік – [“Вердэнская мясарубка”](#).

VI. Замацаванне вывучанага матэрыялу (8 хв.)

Настаўнік прапануе вучням выбраць з кожнай каманды па два чалавекі, якія вусна агучваюць вынікі работы сваіх груп па ўсім вучэбным пытанням. Пры неабходнасці астатнія вучні дапаўняюць сваіх таварышаў, задаюць пытанні,

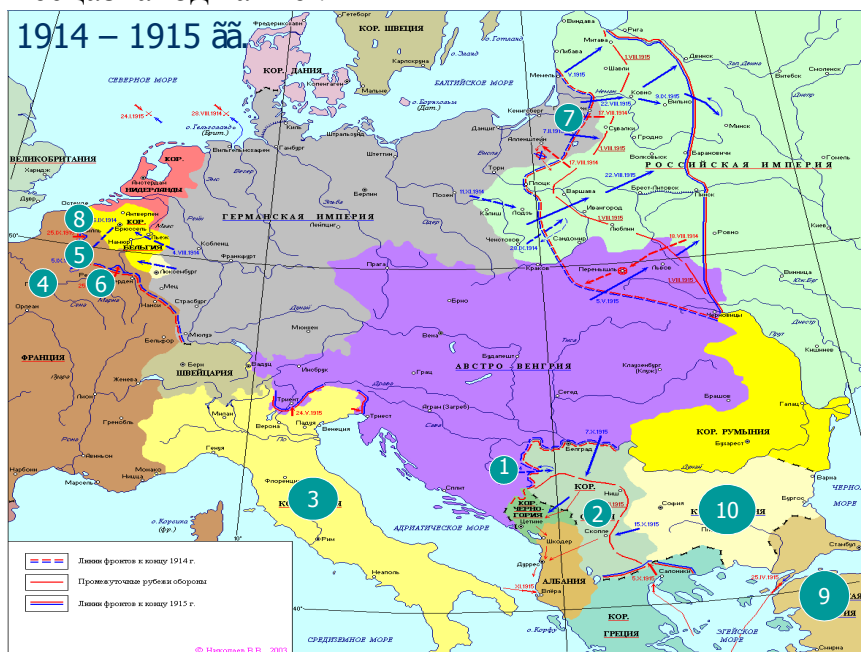
абмяркоўваюць, уносяць папраўкі ў свае рабочыя табліцы. Настаўнік разбор пытанняў суправаджае вучэбнай прэзентацыяй (слайды 6–20). У выніку работы ў вучняў з’яўляюцца прыкладна такім чынам запоўненая табліца:

1. Храналагічныя межы вайны	1 жніўня 1914 – 11 лістапада 1918 г.			
2. Удзельнікі вайны	Антанта (Траістая згода)		Траісты (Чацвярны) саюз (Цэнтральныя дзяржавы)	
	Вялікабрытанія, Францыя, Расія, Італія (з 1915 г.) + 25 дзяржаў		Германія, Аўстра-Венгрыя, Італія (да 1915 г.), Асманская імперыя, Балгарыя.	
3. Прычыны вайны	Супярэчнасці паміж найбуйнейшымі еўрапейскімі дзяржавамі: - барацьба за калоніі, за рынкі сыравіны і збыту; - перавага ўласных нацыянальных інтарэсаў перад агульнымі; - палітычнае і ваеннае саперніцтва паміж дзяржавамі (гонка ўзбраенняў), складанне ваенна-палітычных блокаў; - інтарэсы буйных прамыслоўцаў і фінансістаў.			
4. Нагода да вайны	Забойства 28 чэрвеня 1914 г. у Сараева наследніка аўстра-венгерскага трона Франца Фердынанда Гаўрылай Прынцыпам (членам сербскай тэрарыстычнай арганізацыі “Млада Босна”)			
5. Віноўнікі развязвання вайны	Вінаватыя ў той ці іншай ступені ўсе галоўныя ўдзельнікі			
6. Асноўныя падзеі вайны	Бітвы і ваенныя аперацыі		Палітычныя падзеі	
	Заходні фронт	Усходні фронт	Уступленне ў вайну Турцыі (1914 г.) і Балгарыі (1915 г.) Уступленне ў вайну ЗША (1917 г.) Кастрычніцкая рэвалюцыя ў Расіі Брэст-Літоўскі мірны дагавор (3 сакавіка 1918 г.) Камп’ёнскае перамір’е (11 лістапада 1918 г.)	
	Наступленне германскіх войскаў на Парыж (жнівень 1914 г.) Бітва на Марне (верасень 1914 г.) “Вердэнская мясарубка” (1916 г.) Ютландская бітва (1916 г.) Бітва на рацэ Соме (1916 г.) Другая бітва на Марне (1918 г.)	Наступленне рускіх войскаў ва Усходняй Прусіі. Паражэнне пад Таненбергам (жнівень-верасень 1914 г.) Брусілаўскі прарыв (май-ліпень 1916)		
7. Галоўныя дзеючыя асобы вайны	Англія	Францыя	Расія	Германія
	Кароль Георг V Г.Асквіт, Д.Лойд Джордж (прэм’ер-міністры), Д.Фрэнч, Д.Хейг (военачальнікі)	Прэзідэнт Р.Пуанкарэ, Ж.Клемансо (прэм’ер-міністр), военачальнікі Ж.Жофр, А.Петэн, Ф.Фош	Імператар Мікалай II, военачальнікі М.Аляксеяў, А.Брусілаў	Кайзер Вільгельм II, военачальнікі Х.Мольтке, П.Гіндэнбург, Э.Людэндорф
8. Праявы палітычнага крызісу	Прамысловасць перайшла пад кантроль міністэрства абароны	Падзенне вытворчасці, нарастанне стачачнай барацьбы	Лютаўская рэвалюцыя Кастрычніцкая рэвалюцыя	Прамысловасць працуе толькі на армію, увядзенне картач-

	ны, забарона забастовак, увядзенне ўсеагульнай воінскай павіннасці	бы, пагаршэнне матэрыяльнага становішча сельніцтва, ваенная дыктатура	най сістэмы, абавязковая працоўная павіннасць, дэфіцыт сыравіны
	Пагаршэнне эканамічнага становішча, абмежаванне дэмакратычных правоў і свабод, рост антываенных настрояў		
9. Новыя віды ўзбраенняў і метадаў вядзення вайны	Цяжкая артылерыя далёкага радыусу дзеяння, танкі, авіяцыя, падводныя лодкі, хімічная зброя, агнямёты. Вырасла роля тылу, асаблівае значэнне набыла прапагандысцкая дзейнасць.		
10. Змены ў характары вайны	Адбыўся пераход ад традыцыйнай на той час вайны, калі лёс яе вырашаўся ў некалькіх бітвах, да вайны татальнай, якая вядзецца паўсюдна і ўсемагчымымі сродкамі. Вайна ўпершыню набыла сусветны характар, у яе аказаліся ўцягнутымі большасць краін свету, баявыя дзеянні адбываліся ў трох частках свету і на моры. Вайна насіла імперыялістычны (захопніцкі), несправядлівы з боку большасці дзяржаў свету характар.		
11. Вынікі і наступствы вайны	<ul style="list-style-type: none"> - Перамога краін Антанты - Распад імперый і утварэнне шэрагу новых дзяржаў; - Новы перадзел свету і германскіх калоній паміж пераможцамі; - Рост палітычнага і эканамічнага ўплыву ЗША; - Шматлікія людскія страты (10 млн загінуўшых); - Велізарныя разбурэнні і матэрыяльныя страты; - Нараджэнне новых супярэчнасцей паміж дзяржавамі. 		

VII. Рэфлексія (3 зв.)

На дошцы размяшчаецца “сляпая” карта Першай сусветнай вайны, на якой важнейшыя бітвы, краіны-удзельніцы, гарады і падзеі закрыты. Перад ёй раскладваюцца карткі з назвамі асноўных падзей і назваў Першай сусветнай вайны. Кожны вучань выцягвае картку і вызначае яе правільнае месцазнаходжанне.

1 – “Сараеўскае забойства”; 2 – Сербія; 3 – Італія; 4 – Парыж; 5 – Германскае наступленне на Парыж; 6 – Бітва на Марне; 7 – Усходне-Пруская аперацыя рускіх войскаў; 8 – Іпр (першая газавая атака); 9 – Асманская імперыя; 10 – Балгарыя; 11 – “Вердэнская

мясарубка”; 12 – Ютландская бітва; 13 – Аперацыя на рацэ Соме; 14 – Брусілаўскі прарыў; 15 – Брэст-Літоўскі мір; 16 – Другая бітва на Марне; 17 – Камп’енскае перамір’е (слайды 21, 22).

VIII. Дамашняе заданне (1 хв.)

Настаўнік прапануе вучням наступныя варыянты дамашняга задання:

- Абавязковае: паўтарыць матэрыял §§30-31, выканаць заданні ў кантурнай карце на с. 34-35;
- Дадатковае: падрыхтавацца да дыскусіі па наступным тэзісам:
 1. Ці можна было пазбегнуць Першай сусветнай вайны?
 2. Ці з’яўляецца Германія галоўнай віноўніцай у развязванні Першай сусветнай вайны?
 3. Прапанаваць свае тэзісы для дыскусіі.

Урок 2: Першая сусветная вайна ў гісторыі чалавецтва

Тып урока: урок замацавання і кантролю ведаў.

Змест урока.

I. Арганізацыйна-матывацыйны этап (да 2 хв.)

Настаўнік звяртаецца да вучняў ці засталіся ў іх нявырашаныя пытанні з мінулага ўрока. Зыходзячы з вынікаў першага ўрока і магчымых узнікшых пытанняў пры падрыхтоўцы дамашняга задання, настаўнік прапануе вучням:

- 1) замацаваць і паглыбіць атрыманыя веда;
- 2) вырашыць спрэчныя пытанні, падвесці канчатковыя вынікі;
- 3) ажыццявіць кантроль ведаў і ацаніць сваю работу на ўроках.

II. Актуалізацыя апорных ведаў вучняў (да 5 хв.)

Настаўнік прапануе камандам вучняў, якія сфарміраваліся на мінулым уроку, з шэрагу элементаў скласці агульную карціну “Асноўныя падзеі Першай сусветнай вайны”. Настаўнік адразу папярэджвае, што заданне выконваецца на хуткасць і дакладнасць. Як толькі адна з каманд сігналізуе аб тым, што яна справілася з заданнем, адбываецца праверка правільнасці выканання.

Вучні, працуючы калектыўна ў камандах, замацоўваюць веда аб асноўных падзеях Першай сусветнай вайны.

Асноўныя падзеі Першай сусветнай вайны

(дадзеная табліца разразаецца на 40 асобных элементаў, вучням патрэбна яе сабраць)

Усходне-Пруская аперацыя рускіх войскаў	Жнівень – верасень 1914 г.	Усходняя Прусія	Наступленне рускіх войскаў з мэтай сарваць наступленне галоўных сіл Германіі супраць Францыі. Паражэнне і адступленне рускіх войскаў
Бітва на рацэ Марне	5–12 верасня 1914 г.	Паміж Вердэнам і Парыжам	Паражэнне нямецкай арміі, зрыў стратэгічных планаў, арыентаваных на хуткую “маланкавую вайну” і вывад Францыі з вайны. Германіі давялося вясці вайну на два фронты.
Першае прымяненне хімічнай зброі	Красавік 1915 г.	Раён г.Іпр (мяжа Францыі і Бельгіі)	Ахвярамі атакі адразу сталі 5 тыс. чалавек, пазней – яшчэ 10 тысяч.
«Вердэнская мясарубка»	21 лютага – 21 снежня 1916 г.	Тэрыторыя Францыі ў раёне Вердэна	Ніякіх тактычных і стратэгічных вынікаў не прынесла: да завяршэння бітвы лінія фронту вярнулася да рубяжоў, якія абедзве арміі займалі ў лютым 1916 г. Абодва бакі страцілі каля 1 млн чалавек.
Брусілаўскі прарыв	Май – ліпень 1916 г.	Галіцыя і Букавіна (Заходняя Украіна)	Наступальная аперацыя рускіх войскаў. Перамога рускай арміі над аўтра-венгерскімі і германскімі войскамі. Страты іх склалі каля 1,5 млн чалавек забітымі, параненымі і палоннымі.

Ютландская бітва	31 мая – 1 чэрвеня 1916	Паўночнае мора, на паўночны захад ад п-ва Ютландыя	Абодва бакі аб’явілі аб сваёй перамозе. Страты Германіі склалі ўдвая менш за страты Вялікабрытаніі. Але германскаму флоту так і не ўдалося прарваць брытанску блакаду, англічане захавалі сваё панаванне на морах.
Аперацыя на рацэ Соме	Чэрвень – лістапад 1916 г.	Паўночны ўсход Францыі	Беспаспяховыя спробы англа-французскіх войскаў прарваць абарону праціўніка, страты саюзнікаў склалі каля 800 тыс. чалавек.
Брэст-Літоўскі мірны дагавор	3 сакавіка 1918 г.	г. Брэст-Літоўск	Бальшавіцкі ўрад Савецкай Расіі заключыў сепаратны мір з Германіяй. Расія выйшла з вайны
Другая бітва на Марне	Ліпень – жнівень 1918 г.	Паміж Вердэнам і Парыжам	У выніку кровапралітных баёў нямецкія войскі не ўтрымалі сваіх пазіцый і пачалі адыходзіць да мяжы. Германія вымушана была перайсці да татальнай абароны
Камп’енскае перамір’е	11 лістапада 1918 г.	Камп’енскі лес, вагон маршала Фоша	Перамір’е паміж дзяржавамі Антанты і Германіяй, спыненне баявых дзеянняў

III. Пастаноўка задач вучэбнай дзейнасці (да 2 хв.)

Вучні фармулююць задачы вучэбнай дзейнасці зыходзячы з прапанаваных тэзісаў дыскусій (альбо самі іх прапануюць, альбо настаўнік):

- Ці можна было пазбегнуць Першай сусветнай вайны?
- Ці з’яўляецца Германія галоўнай віноўніцай у развязванні Першай сусветнай вайны?
- Ці вырашыла Першая сусветная вайна супярэчнасці паміж вялікімі дзяржавамі?
- Ці можна лічыць Першую сусветную вайну карыснай для чалавечай цывілізацыі?
- Ці можна лічыць Расію краінай, якая пацярпела паражэнне ў Першай сусветнай вайне?

IV. Замацаванне і сістэматызацыя вывучанага матэрыялу (15 хв.)

Настаўнік прапануе вучням вырашыць вучэбныя пытанні, што ў іх засталіся шляхам дыскусіі. Арганізуецца, так званая, “хуткая дыскусія”. Усе вучні класа выстройваюцца ў цэнтры класа (можна, калі дазваляюць умовы, паставіць іх у адну лінію, калону, ці шэраг). Настаўнік фармулюе тэзіс дыскусіі, такім чынам, каб адказаць на яго можна было толькі “так” ці “не”. Тыя вучні, хто адказваюць станоўча адыходзяць, напрыклад, улева, тыя, хто дае адмоўны адказ – адпаведна, управа. Настаўнік дае камандам, што ўтварыліся 1-2 хвіліны на абмеркаванне аргументацыі для пацвярджэння сваёй пазіцыі. Пасля гэтага заслухоўваюцца аргументы адной каманды, потым другой. Далей магчымыя контраргументы і адказы каманд на іх. Робіцца заключны вывад.

Тэзісы для дыскусіі адпавядаюць задачам вучэбнай дзейнасці:

1. Ці можна было пазбегнуць Першай сусветнай вайны?

Заклучны вывад: Зыходзячы з таго, што Першая сусветная вайна ўсё ж такі адбылася, пазбегнуць яе было немагчыма. Гісторыя, як вядома, не церпіць умоўнага ладу. Аднак, калі віртуальна ўявіць сабе, што Гаўрыла Прынцып 28 чэрвеня 1914 г. прамахнуўся. Магчыма махавік не пачаўся б раскручвацца з такой хуткай сілай? Але, з другога боку, мы ведаем, што корні прычын вайны зусім іншыя. У самым лепшым выпадку вайну можна было адцягнуць, але пазбегнуць, на жаль, не.

2. Ці з'яўляецца Германія галоўнай віноўніцай у пачатку Першай сусветнай вайны?

Заклучны вывад: З пазіцыі краін-пераможцаў, безумоўна, Германія галоўная віноўніца ў развязванні Першай сусветнай вайны. Менавіта яна падштурхоўвала спачатку Аўстра-Венгрыю да эскалацыі канфлікту з Сербіяй, а потым і сама выкарыстала спрыяльную сітуацыю для пачатку агрэсіі супраць сваіх галоўных супернікаў. Аднак нельга не ўлічыць і той бяспрэчны факт, што вайна на дадзены момант была выгадна пэўным колам (прамыслоўцам, фінансістам, частцы палітыкаў) усіх вялікіх дзяржаў.

3. Ці вырашыла Першая сусветная вайна супярэчнасці паміж вялікімі дзяржавамі?

Заклучны вывад: Калі спыніцца на тых супярэчнасцях, якія непасрэдна прывялі да Першай сусветнай вайны (барацьба за перадел свету, за калоніі, за рынкі сыравіны і збыту) можна пагадзіцца з пазіцыяй, што вайна вырашыла галоўныя супярэчнасці: краіны-пераможцы перадзялілі свет паміж сабой, павялічылі свае каланіяльныя ўладанні за кошт калоній Германіі, зрабілі спробу ўпарадкавання міжнародных адносін шляхам стварэння Лігі Нацый. Аднак вайна і пасляваеннае ўпарадкаванне свету нарадзілі новыя супярэчнасці, як паміж дзяржавамі-пераможцамі і краінамі, што пацярпелі паражэнне, так і паміж самімі пераможцамі.

4. Ці можна лічыць Першую сусветную вайну карыснай для чалавечай цывілізацыі?

Заклучны вывад: Тэзіс хаця і гучыць некалькі цынічна, тым не менш у Першай сусветнай вайне можна знайсці некаторыя станоўчыя моманты для чалавечай цывілізацыі. Пад час вайны адбываецца значны рывок у тэхнічным развіцці, а таксама ў развіцці навукі, медыцыны. Безумоўна, уся гэта карысць Першай сусветнай вайны не можа пераважыць негатыўных вынікаў: у першую чаргу страшных людскіх страт. Таксама трэба адзначыць, што вайна значна паскорыла ўдасканаленне ў першую чаргу ўзбраенняў, у тым ліку і масавага знішчэння.

5. Ці можна лічыць Першую сусветную вайну добрым урокам для чалавецтва?

Заклучны вывад: Першая сусветная вайна павінна была стаць добрым урокам для чалавецтва, гэтакім своеасаблівым званочкам-папярэджаннем (ці набатам?). Але паколькі праз 21 год пасля яе завяршэння пачнецца Другая сусветная вайна, можна зрабіць вывад, што званок не пачулі, урок не пайшоў на карысць.

б. Ці можна лічыць Расію краінай, якая пацярпела паражэнне ў Першай сусветнай вайне?

Заклучны вывад: Зыходзячы з умоў Брэст-Літоўскага міру – зневажальнага і нявыгаднага для Расіі – можна лічыць, што яна ў нейкай ступені капітулявала перад Германіяй, пацярпела паражэнне. Германія ў сваю чаргу церпіць паражэнне перад краінамі Антанты, якія Савецкую Расію не прызнаюць. Атрымліваецца, што Расія пацярпела паражэнне перад краінай пацярпеўшай паражэнне.

V. Відэапаўза (4 хв.)

Настаўнік звяртае ўвагу вучняў на тое, што не гледзячы на жорсткі і несправядлівы характар вайны, у ёй хапала таксама і подзвігаў. Салдаты і афіцэры розных краін мужна змагаліся, застаючыся вернымі ваеннай прысязе, гінулі, часта на чужой зямлі, ахвяравалі сваім жыццём, часам не ведаючы для чаго ці каго. Такіх прыкладаў можна адзначыць мноства, але сёння ўспомнім толькі некалькі з іх.

Подзвіг лётчыка штабс-капітана П.М.Несцерава (слайд 25).

Пётр Мікалаевіч Несцераў – выдатны рускі лётчык, адзін з заснавальнікаў вышэйшага пілатажа. З’яўляецца першым у свеце, хто здзейсніў, так званую, “мёртвую пятлю” ці пятлю Несцерава.

26 жніўня (8 верасня) 1914 г. у паветраным баі каля г.Жолква (зараз Львоўская вобл., Украіна) лётчык ажыццявіў таран варожага самалёта ўдарам шасі свайго самалёта зверху, але, відаць, не разлічыў сілы ўдара і, збіўшы самалёт праціўніка, загінуў і сам.

Плакат часоў Першай сусветнай вайны “Подзвіг і гібель капітана Несцерава”.

Усе мы чулі пра подзвіг абаронцаў Брэсцкай крэпасці пад час Вялікай Айчыннай вайны, але мала хто ведае пра тое, што падобны подзвіг здзейснілі ў 1915 г. рускія воіны пры абароне крэпасці Асавец (Асовіц) (зараз каля г.Беласток, Польшча). Падзеі, што разгарнуліся там 6 жніўня 1915 г. увайшлі ў гісторыю пад назвай “атака мерцвякоў”. Настаўнік прапануе праглядзець відэафрагмент (слайд 26).

VI. Размінка (5 хв.)

Настаўнік, выкарыстоўваючы методыку “Брэйн-рынг” прапануе камандам вучняў пытанні на абмеркаванне да 30 секунд. Права адказваць атрымлівае тая каманда, якая першая падала сігнал гатоўнасці.

Пытанні для размінкі:

1. Пад час Першай сусветнай вайны гэтых жывёл трымалі ў акопах, каб яны загадзя папярэдзвалі аб газавай атацы. А ў гады Другой сусветнай вайны іх бралі на борт субмарын у якасці жывых дэтэктараў якасці паветра. Аб якіх жывёлах ідзе гаворка?

Адказ: кошкі.

2. За вялікія заслугі ў Першай сусветнай вайне званне палкоўніка англійскай арміі было прысвоена, не паверыце, птушцы, якая мела нумар №888. Прычым пасля смерці гэты палкоўнік быў пахаваны, як і належыць ваеннаму, з усімі воінскімі ўшанаваннямі. А што гэта за птушка?

Адказ: паштовы голуб.

3. Паслухайце легенду: “1 красавіка 1915 года ў разгар Першай сусветнай вайны над нямецкім лагерам з’явіўся нямецкі самалёт і скінуў вялікую бомбу. Салдаты кінуліся хто куды, ратуючыся ад немінуючага выбуху, але яго... не адбылося. Замест бомбы прызямліўся вялікі мяч з надпісам. А што там было напісана?”

Адказ: “3 1-м красавіка!”

4. Цікава, што ў Расіі першапачаткова пераклалі назву гэтай новай нябачнай да таго часу баявой машыны і, адпаведна, называлі яе словам “лохань”. А пад якой назвай гэту машыну мы ведаем зараз?

Адказ: танк. Пры адпраўцы на фронт першых танкаў брытанская контрразведка пусціла слых, што расійскі ўрад заказаў у Англіі партыю цыстэрн для пітной вады. І танкі адправіліся пад выглядам цыстэрн (гіганцкія памеры і форма першых танкаў адпавядалі гэтай версіі). На англійскай мове слова бак, цыстэрна гучыць як “tank”.

5. Які сцяг уздымалі на англійскіх субмарынах пасля ўдалай атакі караблёў праціўніка?

Адказ: “Вясёлы Роджэр”.

6. У зіму 1916 – 1917 гг. на ўсходнім фронце ў раёне Літвы і Беларусі галадаючыя ваўкі значна павялічыліся ў колькасці каля гарадоў і стаянак армій і пачалі нападаць нават на невялікія групы салдат. А што зрабіла камандаванне рускай і германскай армій для вырашэння нечакана ўзнікшай праблемы?

Адказ: Дамовіліся аб часовым перамір’і і сумесна накіравалі сілы на знішчэнне ваўкоў. Пасля таго, як былі забіты некалькі соцень звяроў, і пагроза з іх боку мінавала, баявыя дзеянні аднавіліся.

7. Гэта страва вельмі папулярная ў нямецкай кухні і менавіта пад нямецкай назвай Sauerkraut была вядома ў Англіі і ЗША. Пад час Першай сусветнай вайны спажыўцы сталі негатыўна адносіцца да ўсяго нямецкага, што прымусіла амерыканскіх гандляроў пераіменаваць гэты прадукт у “капусту свабоды”. А пад якой назвай гэту страву ведаем мы?

Адказ: квашаная капуста.

8. Чаму Гаўрыла Прынцып – забойца Франца Фердынанда і яго жонкі Сафіі не быў прыгавораны судом да смяротнага пакарання?

Адказ: Яму было 19 гадоў, па аўстра-венгерскім законам ён быў непаўналетні, таму быў прыгавораны да 20 гадоў турэмнага зняволення, але ў хуткім часе памёр.

9. У многіх краінах свету гэты дзень і зараз застаецца адным з галоўных нацыянальных святаў. Яго называюць па-рознаму: у Вялікабрытаніі – Дзень

памяці, у Францыі і Бельгіі – дзень перамір’я, у Канадзе – дзень памінавання. А ў які дзень адзначаюцца гэтыя святы ў розных краінах свету?
Адказ: 11 лістапада, у гонар Камп’ёнскага перамір’я.

VI. Кантроль, самаправерка і карэкцыя ведаў вучняў (7 хв.)

Настаўнік прапануе вучням тэст для самастойнага выканання.

I варыянт

1. Пералічыце дзяржавы, якія ўваходзілі ў склад ваенна-палітычнага блока Антанта: а) Англія; б) Іспанія; в) Францыя; г) Расія; д) Італія?
2. Запоўніце прапушчаныя ў сказе месцы: Першая сусветная вайна скончылася ... падпісаннем ... (3 сакавіка 1918 г., 11 лістапада 1918 г., Камп’ёнскага перамір’я, Брэст-Літоўскага міра).
3. Канфлікт паміж якімі дзвюма дзяржавамі стаў нагодай да пачатку Першай сусветнай вайны: а) Аўстраліяй; б) Аўстра-Венгрыяй; в) Грэцыяй; г) Румыніяй; д) Сербіяй?
4. Упершыню гэты новы від узбраенняў быў выкарыстаны ў бітве на рацэ Соме ў 1916 г. Адным сваім выглядам нябачныя дагэтуль машыны наводзілі жах на праціўніка. У будучым выкарыстоўваліся з абодвух бакоў. Пра што ідзе гаворка?
5. Устанавіце адпаведнасць:
а) Х.Мольтке; б) М.Д.Зялінскі; в) А.Брусілаў; г) Г.Прынцып – 1) член падпольнай сербскай арганізацыі, удзельнік “сараеўскага забойства”; 2) фельдмаршал, начальнік генеральнага штаба Германіі ў 1914 г.; 3) рускі хімік, вынайшаў вугальны працівагаз; 4) рускі военачальнік.
6. Устанавіце адпаведнасць:
а) уступленне ў вайну ЗША; б) “вердэнская мясарубка”; в) першая газавая атака (прымяненне атрутнага рэчыва – хлору) у Першай сусветнай вайне; г) бітва на Марне – 1) 5–12 верасня 1914 г.; 2) красавік 1915 г.; 3) 21 лютага–21 снежня 1916 г.; 4) красавік 1917 г.
7. Працягніце сказ: *Ваенны план германскага камандавання, які прадугледжваў кароткачасовую вайну, разгром армій праціўніка па-асобку, не дапускаючы вайны на два фронты, называецца...*
8. Што аб’ядноўвае наступных гістарычных асоб: *Ж.Жофр, А.Петэн, Ф.Фош?*
9. Прачытайце ўважліва ўрывак з дакумента і адкажыце на пытанні: “...Расія, з аднаго боку, і Германія, Аўстра-Венгрыя, Балгарыя і Турцыя – з другога, абвясчаюць, што стан вайны паміж імі спынены. Яны вырашылі жыць паміж сабой у міры і сяброўстве... Расія неадкладна ажыццявіць поўную дэмабілізацыю сваёй арміі... Вобласці, што размяшчаюцца на захад ад устаноўленай бакамі лініі і раней належалі Расіі, не будуць больш знаходзіцца пад яе ўладай... Расія адмаўляецца ад усялякага ўмяшальніцтва ва ўнутраныя справы гэтых абласцей...”
- Што гэта за дакумент?
- Калі і дзе быў падпісаны дадзены дакумент?
- Што ён азначаў?

II варыянт

1. Пералічыце дзяржавы, якія ўваходзілі ў блок Цэнтральных дзяржаў (Чацвярнага саюза): а) *Балгарыя*; б) *Аўстра-Венгрыя*; в) *Германія*; г) *Румынія*; д) *Асманская імперыя*?
2. Запоўніце прапушчаныя ў сказе месцы: Пачаткам Першай сусветнай вайны лічыцца... , калі Германія аб'явіла вайну ... (*28 ліпеня 1914 г., 1 жніўня 1914 г., Францыі, Расіі*).
3. Якія дзяржавы не былі саюзнікамі блока Антанта:
а) *Японія*; б) *Кітай*; в) *Швецыя*; г) *Бразілія*; д) *Швейцарыя*?
4. Упершыню гэта новая зброя масавага знішчэння была прыменена ў красавіку 1915 г. на Заходнім фронце, праз два тыдні немцы правялі падобную атаку і на Усходнім фронце. У далейшым прымянялася абодвума бакамі. Аб якой зброі ідзе гаворка?
5. Устанавіце адпаведнасць:
а) *Франц Фердынанд*; б) *Т.В.Вільсан*; в) *Фердынанд Фош*; г) *Ж.Клемансо* –
1) *прэзідэнт ЗША ў 1913–1921 гг.*; 2) *французскі военачальнік, маршал, генералісімус*; 3) *наследнік аўстра-венгерскага прастола, ахвяра “сараеўскага забойства”*; 4) *прэм'ер-міністр Францыі ў 1917–1920 гг.*
6. Устанавіце адпаведнасць:
а) *бітва на рацэ Соме*; б) *“брусілаўскі прарыв”*; в) *другая бітва на Марне*; г) *Усходне-Пруская аперацыя рускіх войскаў* – 1) *жнівень–верасень 1914 г.*; 2) *май–ліпень 1916 г.*; 3) *ліпень–лістапад 1916 г.*; 4) *ліпень–жнівень 1918 г.*
7. Працягніце сказ: *Няспынны рост ваеннага патэнцыялу краін, павелічэнне колькасці армій, ваенных бюджэтаў, з'яўленне і развіццё новых відаў узбраенняў, імкненне дзяржаў не саступаць адна адной у ваенных адносінах выражаецца паняццем...*
8. Што аб'ядноўвае наступных гістарычных асоб: *Х.Мольтке, П.фон Гіндэнбург, Э.Людэндорф*?
9. Прачытайце ўважліва дакумент і адкажыце на пытанні: *“...Канец узброенных дзеянняў на сушы і ў паветры на працягу шасці гадзін пасля падпісання... Неадкладна пачаць і завяршыць у 15-дзённы тэрмін эвакуацыю ўсіх нямецкіх войскаў з Францыі, Бельгіі, Люксембурга і Эльзаса-Латарынгіі... Эвакуацыя ўсіх нямецкіх войскаў на Усходнім фронце на тэрыторыю Германіі, на пазіцыі па стану на 1 жніўня 1914 года... Задача ў добрым стане 5000 гармат, 25000 кулямётаў, 3000 марцір-мінаметэў, 1700 самалётаў, 5000 цягнікоў і 150000 вагонаў...”*
- Што гэта за дакумент?
- Дзе і калі быў падпісаны дадзены дакумент?
- Якое значэнне дакумента?

Пасля выканання заданняў тэста вучні правяраюць яго па ключу. Разам з настаўнікамі разбіраюць магчымыя памылкі, ажыццяўляюць карэкцыю ведаў.

Ключ:

I варыянт

1. а, в, г

2. 11 лістапада 1918 г., Камп'ёнскага перамір'я
3. б, д
4. танкі
5. а – 2; б – 3; в – 4; г – 1
6. а – 4; б – 3; в – 2; г – 1
7. маланкавая вайна (бліцкрыг)
8. военачальнікі Францыі часоў Першай сусветнай вайны
9. Брэст-Літоўскі мірны дагавор, 3 сакавіка 1918 г. у Брэст-Літоўску, выхад Расіі з вайны.

II варыянт

1. а, б, в, д
2. 1 жніўня 1914 г., Расіі
3. в, д
4. хімічная зброя (атрутныя газы)
5. а – 3; б – 1; в – 2; г – 4
6. а – 3; б – 2; в – 4; г – 1
7. гонка ўзбраенняў
8. германскія военачальнікі перыяду Першай сусветнай вайны
9. Камп'ёнскае перамір'е, 11 лістапада 1918 г. у Камп'ёнскім лесе ў вагончыку маршала Фоша, завяршэнне баявых дзеянняў у Першай сусветнай вайне.

VII. Рэфлексія. Падвядзенне вынікаў (3 хв.)

Настаўнік арыентуе вучняў на фармулёўку канечных вывадаў:

- Першая сусветная вайна доўжылася з 1 жніўня 1914 да 11 лістапада 1918 года.
- Першая сусветная вайна стала вынікам сутыкнення інтарэсаў вялікіх дзяржаў, якія ўтварылі ў пачатку XX ст. два ваенна-палітычныя блокі – Антанта супраць Траістага (Чацвярнага) саюза.
- Усе вялікія дзяржавы ў той ці іншай ступені вінаваты ў развязванні Першай сусветнай вайны. Найбольшая віна ляжыць на Германіі.
- Галоўная прычына Першай сусветнай вайны – барацьба вялікіх дзяржаў за перадзел свету, за калоніі, за рынкі сыравіны і збыту тавараў.
- Пад час Першай сусветнай вайны адбылося шэраг буйных кровапралітных бітваў, такіх як бітвы на Марне, на рацэ Соме, “вердэнская мясарубка”, “брусілаўскі прарыў” і інш.
- Перамогу ў вайне атрымалі краіны Антанты (за выключэннем Расіі).
- Вайна прывяла да развалу чатырох вялікіх імперый (Расійскай, Германскай, Аўстра-Венгерскай, Асманскай) і стварэння шэрагу новых дзяржаў.
- Першая сусветная вайна стала самай кровапралітнай за ўсю папярэднюю гісторыю чалавецтва.

- У выніку вайны ўзніклі новыя міжнародныя праблемы і супярэчнасці, якія прывядуць у хуткім часе да Другой сусветнай вайны.

VIII. Дамашняе заданне (1 хв.)

- Абавязковае: заданні 1-8 на с. 213 (выканаць любыя тры), паўтарыць пройдзены матэрыял, падрыхтавацца да выніковага абагульнення;
- Дадатковае (апераджальнае): падрыхтаваць паведамленне (прэзентацыю) па тэме “Першая сусветная вайна на беларускіх землях”.

IX. Заключэнне (1 хв.)

Настаўнік ацэньвае дзейнасць вучняў на ўроках, выстаўляе і каментуе адзнакі. Выказвае падзяку за работу.